

Pamćenje afektivno obojenog teksta

Cilj ovog istraživanja je bio da se ispita kako će se pamtiti informacije kvalitativno različite afektivne valence, sve uključene u afektivno dosledno obojene tekstove, kao i da li će afektivno obojeni detalji uticati na pamćenje teksta u celini. Uzorak su činila 44 ispitanika čiji je zadatak bio da posle čitanja teksta odgovore na pitanja koja su se odnosila kako na afektivno obojene tako i na afektivno neutralne detalje iz teksta. U korišćenim tekstovima varirane su samo emocionalno obojene reči, dok je veliki broj detalja u oba teksta ostao isti. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da se neutralne informacije pamte jednako, nezavisno od toga da li se nalaze u okviru pozitivnog ili negativnog teksta. Rezultati dalje pokazuju da se afektivno negativno obojene informacije pamte bolje nego afektivno pozitivno obojene informacije. Izgleda da se afektivno obojene informacije pamte nezavisno od ostalih, neutralnih informacija i da ne utiču na pamćenje teksta u celini, odnosno da ne indukuju svoju emocionalnu valencu neutralnim rečima.

Uvod

Pod pamćenjem se podrazumeva trajanje učenjem prethodno stečenih, relativno trajnih promena nervnog sistema (Radonjić 2002). Sastoji se u skladištenju, zadržavanju i kasnijem izvlačenju stečenih iskustvenih informacija. Međutim, zadržane informacije sadrže mnoge praznine, odstupanja, deformacije pa čak i novine. Preciznije rečeno naše sećanje je manje reprodukcija, a više rekonstrukcija (Bartlet, prema Rot, Radonjić 2002). Sve izmene sećanja se vrše u skladu sa opštim utiskom, smislom zbivanja prethodno doživljenog događaja i njegovim opštim raspoloženjem (**afektivnim tonom**). Iako je pamćenje kognitivni proces, emocije i motivi utiču na ono što se pamti, pa možda čak i na to kako pamtimo.

Frojd je među prvima govorio o uticaju emocija na pamćenje, ističući potiskivanje, mehanizam odbrane koji inhibira sećanja snažno nabijena negativnim emocijama. Prema Frojdu, sećanja na neprijatne doživljaje i zabranjene želje su smeštena u oblasti nesvesnog jer bi njihovo obnavljanje

*Anja Simanić (1986),
Beograd, Ratka
Mitrovića 54b,
učenica 4. razreda
XIII beogradske
gimnazije*

u svesti dovelo do snažnog osećanja anksioznosti. Iako iz većine ispitivanja autobiografskog pamćenja sledi da se ljudi uglavnom bolje sećaju pozitivnih nego negativnih događaja, skoro svi pokušaji da se potiskivanje potvrdi u laboratorijskim uslovima nisu urodili plodom.

Jedna od teorija koja nije u skladu sa postojanjem potiskivanja u svakodnevnom životu je i Vokerova teorija opadanja delovanja. Ona sugerise da visoka emotivna pobudenost stimulusa može pospešiti kasnije prisećanje na dati stimulus. Kao potvrdu svoje teorije Voker navodi nalaz da visoka pobudenost stimulusa ima pozitivan efekat na učvršćivanje memorijskog traga (Bedli 2002). Studija koja potvrđuje ovu teoriju je Klajnsmit Kaplanova (Klajnsmit Kaplan 1963, prema Bedli 2002). U ovom eksperimentu ispitanici su imali zadatak da pamte reči koje su bile grupisane u dve grupe. Reči iz prve grupe su izabrane tako da izazovu snažan emocionalni odgovor, dok su reči iz druge grupe bile neutralne. Testiranje sprovedeno posle kraće pauze rezultovalo je slabijim prisećanjem emocionalno visokopobuđujućih reči. Međutim, nakon duže pauze rezultati su se promenili, odnosno prisećanje visokopobuđujućih reči je postalo bolje. Daljim istraživanjima ustanovljeno je da se Vokerova teorija ne može primeniti u slučajevima pobude izrazito jakim emocijama (Bedli 2002). Oslanjajući se na Klajnsmit Kaplanovu studiju Bedli je sa saradnicima sproveo slično istraživanje u kome je kontrolisao i kvalitet emotivno pobuđujućih reči. Ispitanici su imali zadatak da pamte reči povezane sa pozitivnim emocijama, reči povezane sa negativnim emocijama i neutralne reči. Rezultati su pokazali da je prisećanje emotivno pobuđujućih reči neposredno nakon njihovog prezentovanja bilo slabije u odnosu na neutralne. Razlika u pamćenju negativnih i pozitivnih reči nije ustanovljena. Nakon 28 dana od učenja efekat pamćenja neutralnih i afektivno obojenih reči se obrnuo, to jest ispitanici su se u većoj meri prisećali afektivno obojenih reči, što je u skladu sa Klajnsmit Kaplanovom studijom. Međutim opet je dobijen jednak efekat pamćenja kako emocionalno pozitivnih tako i emocionalno negativnih reči. Prema Frojdovoj teoriji moglo bi se očekivati da će se u ovom istraživanju dobiti jači efekat pri pamćenju pozitivnih reči, što se nije ostvarilo.

Pored ovih istraživanja, postoje i studije koje se bave uticajem trenutnog raspoloženja subjekta na pamćenje različitih stimulusa. Većina rezultata potvrđuje fenomen kongruencije sa raspoloženjem, prema kome određeno raspoloženje pobuđuje sećanja koja su u skladu sa tim raspoloženjem (Bedli 2002). Na primer, kada smo tužni sećamo se tužnih događaja čak i kada smo se sa njima susreli tokom perioda sreće. Jedna od studija ovog tipa je ona u kojoj je Bouer, koristeći hipnozu, svojim ispitanicima indukovao vedro, odnosno tužno raspoloženje. Ispitanici su zatim čitali priču o dva prijatelja koja igraju tenis. Jedan je bio srećan i zado-

voljan svojim životom dok je drugi bio nesećan i opterećen ličnim problemima. Sledećeg dana ispitanici su imali zadatak da se u neutralnom raspoloženju prisete što je moguće većeg dela teksta. Ispitanici su se teksta prisećali u neutralnom raspoloženju zato što je na ovaj način uticaj raspoloženja u trenutku prisećenja određene situacije bio konstantan, a ispitivan je samo uticaj raspoloženja u trenutku doživljavanja date situacije. Prema Bouerovim rezultatima oni koji su pročitali priču u tužnom raspoloženju sećali su se 80% oneraspoložujućih činjenica, i 20% oraspoložujućih činjenica. Druga grupa ispitanika sećala se približno podjednako jednih i drugih činjenica. Neraspoloženi ispitanici očigledno bolje pamte oneraspoložujuće nego oraspoložujuće činjenice. Suprotno njima, ispitanici koji su bili dobrog raspoloženja pamtili su jednako dobro oraspoložujuće i oneraspoložujuće činjenice. I u ovoj studiji oneraspoložujuće informacije se nisu lošije pamtile. Na osnovu hipoteze o potiskivanju moglo bi se pretpostaviti da će se baš one slabije pamtili.

Teško se može ustanoviti doslednost rezultata u navedenim studijama. Razlog ovome su možda različiti metodološki pristupi istom problemu i nepostojanje jedinstvenog teorijskog koncepta. Činjenica da emocije i afektivna obojenost stimulusa utiču na pamćenje se ne osporava, samo se još ne zna u kom pravcu one deluju.

Većina pomenutih istraživanja se bavi izolovanim rečima, zanemarujući kontekst, a u svakodnevnom iskustvu retko se susrećemo sa izolovanim rečima. Reči su češće povezane u rečenice koje i same često formiraju složenije strukture. Možda afektivni ton same reči može obojiti druge reči, pa čak i samu rečenicu ili tekst. Stoga se može pretpostaviti će se neutralne reči drugačije pamtili u različito afektivno obojenom tekstu.

Bouer jeste u svojoj studiji uključio tekst kao referentni okvir, ali je u fokus svog istraživanja postavio raspoloženja ispitanika, tako da se iz njegovih nalaza ne vidi uticaj pojedinačnih reči i njihove afektivne valence na tekst u celini. Pitanje je da li bi tekst kao celina, nezavisno od raspoloženja ispitanika, mogao da indukuje svoju afektivnu valencu neutralnoj reči, ili da jednostavno poveća verovatnoću zapamćivanja svih svojih elemenata pa i neutralnih reči.

Cilj ovog istraživanja je bio da se ispita kako će se pamtili informacije kvalitativno različite afektivne valence, sve uključene u afektivno dosledno obojene tekstove, kao i da li će afektivno obojeni detalji uticati na pamćenje teksta u celini.

Metod

Uzorak. Ispitivanje je rađeno na prigodnom uzorku populacije polaznika Istraživačke stanice Petnica i činila su ga 44 ispitanika, oba pola, starosne dobi od 17 do 22 godine.

Varijable.

Nezavisna varijabla je bio afektivni ton teksta. U prvom tekstu afektivni ton je bio pozitivan dok je u drugom bio negativan.

Zavisna varijabla je količina zapamćenih detalja iz teksta, operacionalizovana preko brijta tačnih odgovora na pitanja u upitniku koji je zadan nakon čitanja teksta.

Postupak i stimulusi. U istraživanju su kao stimulusi korišćena dva teksta (prilog 1), koja su sadržajno bila veoma slična. Jedinu razliku je predstavljao emocionalni ton koji su tekstovi emitovali. Jačina emocionalnog tona je bila relativno umerena. Da bi se postigao efekat različitog afektivnog tona a da se pri tome ne naruši jedinstvena struktura, unutar teksta varirani su samo opoziti istih prideva (lepo-ružno, udobno-neudobno), odnosno priloga (jako-slabo), a kod određenih pojmova korišćene su reči suprotnog značenja (uređivala-zagađivala baštu). Veliki broj detalja u tekstu je bio isti. Učesnici su najpre čitali tekst 5 minuta i zamoljeni su da međusobno ne komuniciraju kako bi uslovi zapamćivanja bili povoljniji (bez buke). Posle pauze od 4 minuta za vreme koje je eksperimentator pokupio tekstove i podelio upitnike, ispitanici su odgovarali na pitanja 7 minuta. Upitnik kojim je mereno pamćenje učesnika sastojao se od 43 pitanja (prilog 2). Većina njih se odnosila na detalje koji su u oba teksta identični (30 pitanja) odnosno na neutralne informacije date u tekstu. Trinaest pitanja se odnosilo na varirane, odnosno na emotivno obojene informacije. Pitanja su bila otvorenog tipa i ispitanici su najčešće odgovarali dopisivanjem samo jedne reči (npr, na pitanje "koje je boje ogromna fotelja", odgovor je braon).

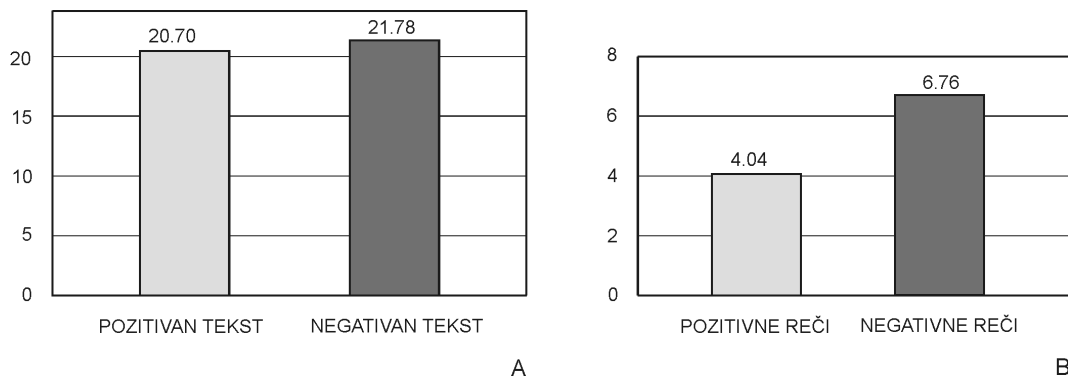
Hipoteze.

1. Postojeće značajna razlika između broja tačnih odgovora dobijenih na pitanjima vezanim za iste detalje (neutralne reči) u okviru emocionalno različito obojenih tekstova. Usled razlike u afektivnom tonu teksta detalji iz negativno obojenog teksta će se bolje pamtili od istih detalja iz pozitivno obojenog teksta.

2. Postojeće značajna razlika između skora tačnih odgovora dobijenih na pitanjima vezanim za varirane detalje (afektivno različito obojene reči) u okviru emocionalno različito obojenih tekstova. Bolje će se pamtili negativni detalji.

Rezultati

Odgovori ispitanika koji su ocenjeni kako tačni predstavljali su doslovnu reprodukciju zadatog teksta. Za svakog ispitanika je izračunat ukupan skor tačnih odgovora koji su dalje upoređeni t-testom. Između odgovora vezanih za neutralne informacije iz dva emocionalno različito obojena teksta nije ustanovljena statistički značajna razlika ($t = -0.9674$,

$df = 42, p < 0.05$) (grafik 1A), što nije u skladu sa prvom hipotezom. Između odgovora vezanih za emocionalno obojene informacije u dva pomenuta teksta je dobijena statistički značajna razlika ($t = -5.028, df = 42, p < 0.0001$) (grafik 1B), što jeste u skladu sa drugom hipotezom. Rezultati ukazuju na to da su se emotivno negativno obojene informacije generalno pamtile bolje nego pozitivne. Razlika u pamćenju neutralnih informacija, uključenih u različito afektivno obojene tekstove, nema.

Slika 1.
A – prosek tačnih odgovora za neutralne reči
B – prosek tačnih odgovora za afektivno obojene reči

Figure 1.
A – The average score of the correct answers on the neutral words
B – The average score of the correct answers on the emotionally colored words

Diskusija i zaključak

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da ni negativne, a ni pozitivne informacije ne utiču na pamćenje celog teksta. Izgleda da afektivno obojene informacije nisu povezane sa pamćenjem ostalih, neutralnih informacija, i da ih ne boje u skladu sa svojim tonom. Možda bi se dobio drugačiji efekat kada bi se radilo sa izrazito pobuđujućim emocijama, što je iz etičkih razloga teško izvodljivo. Sa druge strane, rezultati pokazuju da se negativno obojene informacije bolje pamte od pozitivno obojenih, što nije u skladu, kako sa nekim od ranijih studija (Bedli 2002) tako ni sa Frojdovom teorijom potiskivanja. S obzirom da su ostali faktori koji su mogli uticati na različito pamćenje ova dva teksta u potpunosti ujednačeni, dobijene razlike se mogu pripisati isključivo afektivnoj valenci variranih reči tačna.

Razlika između ove i studije Bedlija i saradnika je u tome da su njihovi ispitanici pamtili reči van konteksta, dok su ispitanici ove studije pamtili tekst u celini. Možda se ispitanici stavljaju pred različite zadatke kada se od njih traži da pamte afektivno obojene reči van i u okviru nekog konteksta. Verovatno zato kod Bedlija i saradnika nema razlika koje su ustanovljene u ovom radu.

Rezultati dobijeni u ovom istraživanju predstavljaju samo jedne u nizu rezultata koji ne idu u prilog Frojdovoj teoriji potiskivanja. Za razliku od Frojda koji je smatrao da se uznemiravajuće informacije potiskuju i u

svakodnevnom životu, ovo istraživanje ukazuje na to da su negativne emocije baš te koje se bolje pamte. Nešto slično smatra i Bouer jer su se i njegovi ispitanici bolje prisećali oneraspoložujućih činjenica. Ne sme se pak zaboraviti da je Bouer svojim ispitanicim prethodno indukovao raspoloženje. Možda bi jedna od zamerki na Bouerovu studiju bila ta što u istraživanje nije uključio i kontrolnu grupu, učesnike kojima ne bi indukovao raspoloženje a čitali bi isti tekst. Efekat raspoloženja svakako postoji, međutim, možda se na njega dodaje i efekat koji proizvode same negativne reči. Tome ide u prilog činjenica da su, iako je u našem istraživanju uticaj raspoloženja zanemaren, negativne informacije bolje pamćene.

Pamćenje negativno obojenih informacija može imati i biološku funkciju. Možda bolje pamtimo negativne, bolne, opasne i uzemiravajuće informacije jer se takve informacije najčešće odnose na krizne i situacije opasne po organizam, pa je važno na njih reagovati burnije i brže. Ako se nađemo u situaciji potencijalno opasnoj po život, trebalo bi tu opasnost brzo prepoznati i brzo reagovati, što je moguće ako u svom sećanju imamo informacije o sličnim opasnim situacijama. Bolje pamćenje ovakvih informacija nam možda omogućava da se lakše prilagodimo problematičnim situacijama i posredstvom bogatijh sećanja lakše izađemo iz njih.

U daljim istraživanjima bilo bi zanimljivo ponoviti sličan eksperiment u kome bi se pamćenje ispitanika merilo posle nekoliko sati, možda čak i dana. Postavlja se pitanje da li bi tada prisećanje celog teksta u većoj meri išlo u pravcu tona afektivno obojenih reči. Takođe, rezultate bi trebalo proveriti na većim broju sličnih stimulusa.

Zahvalnost. Želela bih da se zahvalim na pomoći i savetima Ani Orlić, mr Oliveru Toškoviću i Marku Vladislavljeviću.

Literatura

- Bedli A. 2004. *Ljudsko pamćenje – teorija i praksa*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Radonjić S. 1992. *Opšta psihologija II*, Beograd: Centar za primenjenu psihologiju Društva psihologa Srbije
- Rot N., Radonjić S. 2002. *Psihologija za drugi razred gimnazije*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Memorizing of the Emotionally Colored Text

The aim of this research was to examine how the information of qualitative different affective valence will be memorized, all included into affectively consistent texts and to examine if the affective information will influence memorizing of the whole text. In the research two texts that were practically the same have been used as stimuluses. The emotional tone of the texts was the only difference between them. To achieve the effect of different emotional tone without destroying the unique structure, only the opposites of the same adjectives were varied through the text (nice-ugly, comfortable-uncomfortable) as well as adverbs (weak-strong), and with certain words, the ones of different meaning were used (garden-ing-polluting the garden). Great part of the details was the same in both of the texts. The questionnaire used for measuring the memory of the examinees consisted of questions related to details same in both of the texts (neutral details), and of the ones which were varied (emotionally colored details). The sample was made of 44 examinees.

The results of the research show that neither negative nor positive information affected memorizing of the whole text. Neutral information was memorized equally in both of the texts ($t = -0.9674$, $df = 42$, $p < 0.05$) (scale 1). This may lead us to a conclusion that emotionally colored information do not interfere in the memorizing process of the whole text.

However, according to the results negatively colored information were generally memorized better than the positive ones ($t = -5.028$, $df = 42$, $p < 0.0001$) (scale 2). It may be that we memorize better negative, painful, dangerous and upsetting information because this kind of information is mostly connected to critical and for organism dangerous situations. Therefore it is important to have an intensive and faster reaction. Better memorizing of this kind of information may allow us to recognize and adjust easier to problematic situations and to solve them easier by richer memories.

Prilog 1

POZITIVAN TEKST

Bila je subota, probudio sam se nešto ranije nego obično. Prvo na šta sam pomislio je bilo kako iako nameštaj u mojoj sobi godinama nije menjan on je veoma udoban. Zidovi su svetli. U ćošku stoji ogromna dedina fotelja braon boje, koju obožavam i levo od nje mali drveni sto. Tepih je nov, sveže bordo boje i čist i mekan. Radni sto je bio veliki, sa nekih 15ak uredno složenih knjiga na njemu. Navikao sam da mi stvari, pa i knjige budu besprekorno sređene. Pored lampe na stolu mi je stajala i mamina vazna sa svežim hrizantemama. Spremao sam 3 ispita za junski rok. Od slećeg ponedeljka počinjem da ih polažem. Nemam veliku tremu jer sam poprilično zadovoljan kako sam spremio ispite i uveren da ću ih položiti. Čini mi se da sam cele godine bio dobro organizovan, vredan i odgovoran, zaista sam redovno radio. Najteža mi je bila statistika. Pored toga što se profesor Stević zaista trudio da objasni i olakša gradivo svi smo kapirali sporo i teško. Kako nisam imao mnogo posla a i dan je bio topao i sunčan sa blagim vetrom odlučio sam da skoknem do kladionice. Po izlasku iz ulaza ugledao sam Blekija, malo, kundravo kuće iz kraja sa krupnim braon očima. Veselo je poskakivao oko mene. Poigrao sam se malo sa njim i nastavio svojim putem. Tako sam sreo komšinicu Jovanu koja je po običaju uređivala naše dvorište. Ona je medicinska sestra u gradskoj bolnici i ima plavokosog sina Pavla od 4 godine. Uredno pokošena trava i očuvane velike žardinjere pune raznoraznog cveća danas su mirisale posebno lepo. Zanesen u svoje misli umalo se nisam sudario sa nekim čovekom. On je na sebi imao crveni džemper i farmerke. U jednoj ruci je nosio torbu, a u drugoj mobilni telefon. Podsetio me je na jednog poznatog novinara. Vraćajući se kući mislio sam o Mariji, mojoj devojci. Volim je i nedostaje mi. Ona je sada u Parizu na postdiplomskim studijama. Kada se vrati verićemo se. Kući me je čekalo pismo u kome me obaveštavaju da sam dobio stipendiju Republike Srbije, a javili su i iz agencije da sam dobio i vizu za Španiju. Biće ovo super leto!

NEGATIVAN TEKST

Bila je subota, probudio sam se nešto ranije nego obično. Prvo na šta sam pomislio je bilo kako nameštaj u mojoj sobi godinama nije menjan i da je veoma neudoban. Zidovi su žuti. U ćošku stoji ogromna dedina fotelja braon boje, koju ne podnosim i levo od nje mali drveni sto. Tepih je star, izlizane bordo boje, prljav i grub. Radni sto je bio veliki, sa nekih 15ak razbacanih knjiga na njemu. Navikao sam da mi stvari, pa i knjige budu u potpunom haosu. Pored lampe na stolu mi je stajala i mamina

vazna sa uvelim hrizantemama. Spremao sam 3 ispita za junski rok. Od slećeg ponedeljka počinjem da ih polažem. Imam veliku tremu jer sam poprilično nezadovoljan kako sam spremio ispite i uveren da ću ih pasti. Čini mi se da sam cele godine bio loše organizovan, lenj i neodgovoran, uopšte nisam redovno radio. Najteža mi je bila statistika. Pored toga što se profesor Stević zaista trudio da objasni i olakša gradivo svi smo kapirali sporo i teško. Iako sam imao mnogo posla, a i dan je bio hladan i oblačan sa jakim vetrom odlučio sam da skoknem do kladionice. Po izlasku iz ulaza ugledao sam Blekija, veliko, agrevno kuće iz kraja sa krupnim braon očima. Nervozno je režao na mene. Plašio sam se da me ne napadne pa sam nastavio svojim putem. Tako sam sreo komšinicu Jovanu koja je po običaju zagađivala naše dvorište. Ona je medicinska sestra u gradskoj bolnici i ima plavkosog sina Pavla od 4 godine. Pseći izmet u blatu i razdrndani stari kontejneri puni raznoraznog đubreta danas su mirisali posebno ružno. Zanesen u svoje misli umalo se nisam sudario sa nekim čovekom. On je na sebi imao crveni džemper i farmerke. U jednoj ruci je nosi torbu, a u drugoj mobilni telefon. Podsetio me je na jednog poznatog novinara. Vraćajući se kući mislio sam o Mariji, mojoj devojci. Ne volim je i ne nedostaje mi. Ona je sada u Parizu na postdiplomskim studijama. Kada se vrati raskinućemo. Kući me je čekalo pismo u kome me obaveštavaju da nisam dobio stipendiju Republike Srbije, a javili su i iz agencije da sam odbijen za vizu za Španiju. Biće ovo užasno leto!

Prilog 2

1. Koga dana u nedelji se dešava priča?
2. Šta je glavnom junako prvo palo na pamet kada se probudio?
3. Glavni junak ove priče misli da je nameštaj u njegovoj sobi...
4. Koje su boje zidovi?
5. Koje boje je ogromna fotelja?
6. Čija je ogromna fotelja?
7. Šta glavni junak ove priče oseća prema fotelji?
8. Gde se u odnosu na fotelju nalazi mali sto?
9. Koje je boje tepih?
10. Koliko knjiga se nalazilo na radnom stolu?
11. Kako su bile organizovane knjige na stolu?
12. Koje cveće se nalazilo u maminoj vazni?
13. Cveće na stolu je bilo...
14. Pored čega je stajala vazna sa cvećem?
15. Koliko ispita je spremao glavni junak?
16. Za koji rok je glavni junak spremao ispite?
17. Kada glavni junak počinje da polaže ispite?
18. Koji ispit mu je bio najteži?

19. Šta misli glavni junak ovo priče kako će proći na ispitu?
20. Kako se preziva profesor statistike?
21. Kakav je bio vetar tog dana?
22. Kuda se zaputio glani junak?
23. Koga je glavni junak prvo sreo?
24. Koje boje su bile oči psa?
25. Kako se ponašao pas prema glavnom junaku ove priče?
26. Kako se zove komšinica?
27. Šta je komšinica radila u dvorištu?
28. Koliko godina ima komšinicin sin?
29. Kakvu kosu ima komšinicin sin?
30. Šta je po zanimanju komšinica?
31. Kakav se miris širio dvorištem?
32. Kako je bio obučen slučajni prolaznik sa kojima se glavni junak zamalo sudario?
33. Šta je slučajni prolaznik sa kojima se glani junak zamalo sudario nosio u rukama?
34. Slučajni prolaznik, sa kojima se glavni junak zamalo sudario potsetio ga je na...
35. Gde se Marija trenutno nalazi?
36. Zašto je Marija u inostranstvu?
37. Šta glavni junak ove priče oseća prema Mariji?
38. Kako će se promeniti njihova veza kada se Marija vrati?
39. Gde je planirao da putuje glavni junak?
40. Za koju je stipendiju konkurisao?
41. Ko ga je obavestio o vizi za njegovo putovanje?
42. U vezi sa čim je bilo pismo koje je glavnog junaka čekalo kada se vratio kući?
43. Kakvo će ovo leto biti za glavnog junaka ove priče?

